

รายงานสรุปผลการปฏิบัติงาน

กิจกรรมศึกษาด้านวนศาสตร์ชุมชน

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๒

เรื่อง “การประเมินมูลค้ำไม้ไผ่รวกจากป่าชุมชนบ้านพุดาม”

ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑๑ (สระบุรี)

สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้

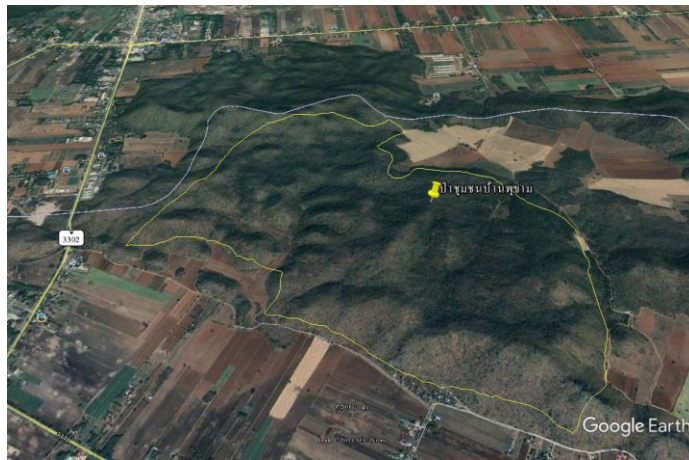
การศึกษาทางวิชาการด้านวนศาสตร์ชุมชน

เรื่อง “การประเมินมูลค่าไม้ไผ่รวกจากป่าชุมชนบ้านพุขาม”

ข้อมูลทั่วไปของป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านพุขาม ตั้งอยู่ที่ บ้านพุขาม หมู่ที่ ๕ ตำบลธารเกษม อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี มีเนื้อที่ ๒,๐๐๐ ไร่ อยู่ในพื้นที่ป่า ๒๔๘๔ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา พื้นที่ทางตอนเหนือลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และที่ราบเชิงเขาใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชไร่ ส่วนพื้นที่ตอนกลาง และตอนใต้ มีลักษณะเป็นที่ราบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านและพื้นที่เกษตรกรรม

อาชีพประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานหน่วยงานเอกชน และอาชีพอื่นๆ

ภาพแสดงขอบเขตป่าชุมชนบ้านพุขาม

สภาพทั่วไปของป่า

วิธีดำเนินการ

๑. การจัดประชุมย่อย คณะกรรมการป่าชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมประเมินศักยภาพของป่าและทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าชุมชนและกลุ่มผู้เก็บหาของป่าจากป่าชุมชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

๒. จัดทำแบบฟอร์มสัมภาษณ์ตามการใช้ประโยชน์ เพื่อนำไปจัดเก็บข้อมูลการเก็บหาของป่าจากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ของป่าที่ได้จากการประชุมย่อย

๓. ทำการสำรวจของป่าในป่าชุมชน โดยสำรวจในพื้นที่ที่กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เข้าไปเก็บหาของป่า

ผลการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างบ้านพุขาม ทั้งสิ้น ๑๕ คน เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๘๐ เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๒๐ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ ๔๑-๕๐ ปี รองลงมาคือช่วงอายุ ๕๑-๖๐ ปี และช่วงอายุ ๓๑-๔๐ คิดเป็นร้อยละ ๕๓ รองลงมาร้อยละ ๒๗ และ ๒๐ ตามลำดับ ด้านการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๔๐ และรองลงมาคือไม่เรียน ร้อยละ ๒๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ ๒๐ โดยมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๔๗ และรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๕๓ ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (คน)	ร้อยละ%
เพศ	ชาย	๑๒	๘๐
	หญิง	๓	๒๐
อายุ	น้อยกว่า๒๑	-	๐
	๒๑-๓๐	-	๐
	๓๑-๔๐	๓	๒๐
	๔๑-๕๐	๘	๕๓
	๕๑-๖๐	๔	๒๗
	มากกว่า๖๐	-	๐
การศึกษา	ไม่เรียน	๓	๒๐
	ประถม	๖	๔๐
	มัธยมต้น	๓	๒๐
	มัธยมปลาย	๓	๒๐
	ปวช	-	๐
	ปวส	-	๐
	ปริญญาตรี	-	๐
	ปริญญาโท	-	๐
อาชีพ	เกษตรกร	๗	๔๗
	ค้าขาย	-	๐
	ราชการ	-	๐
	รับจ้าง	๘	๕๓
	อื่นๆ	๑	๗

ข้อมูลไม้ไผ่รวก

ไผ่รวกเป็นไม้ที่ชาวสวนนิยมปลูกไว้ภายในบริเวณบ้านที่หัวไร่ปลายนา เพื่อใช้ประโยชน์จากหน่อ เป็นอาหาร และ ใช้ลำไม้ทำเครื่องจักสาน เครื่องมือ เครื่องใช้สอย ทำรั้ว ไม้ค้ำยัน คอกสัตว์ โครงสร้าง และ ส่วนประกอบของที่ปักอาศัย

ปัจจุบันมีความต้องการใช้ประโยชน์จากลำไผ่ชนิดนี้มากขึ้น นอกจากการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และ ในไร่นา ของผู้ปลูกเอง มีการใช้ไม้ไผ่รวกในการก่อสร้าง เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์จากไผ่อุตสาหกรรมไม้ตะเกียบ ไม้เสียบอาหาร ใช้เลี้ยงหอยทะเล ซึ่งทำให้มีปริมาณความต้องการใช้ไม้ไผ่รวกมากกว่าความสามารถในการผลิตได้ จึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ ในขณะที่มีการตัดไม้ไผ่จากป่าธรรมชาติมาใช้ประโยชน์มากขึ้น และมีการ ตัดฟันไผ่อย่างไม่ถูกต้อง ทำให้ไฟในป่าเสื่อมโทรมลดลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ราคาของไม้ไผ่รวกเพิ่มขึ้นจน สามารถปลูกเป็นการค้าได้ เมื่อมีการขยายพื้นที่ปลูกไผ่รวกเป็นพืชเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้มีความต้องการพันธุ์ ไม้ไผ่รวกที่จะใช้ปลูกมากขึ้นด้วย

ไผ่รวกอยู่ ๒ ชนิด คือ ไผ่รวก (ไม้รวก) และไผ่รวกดำ

๑. ไผ่รวก (*Thyrsostachy siamensis* Gamble.) พบทั่วไปและในที่แห้งแล้ง ชอบดินระบายน้ำดี ตั้งแต่ ที่ราบ จนถึงภูเขาสูง ๔๐๐-๖๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พบทั่วไปในภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะของไผ่รวก ไม้ไผ่รวกมีความสวยงามอยู่ในตัว ขึ้นเป็นกอแน่น ลำสูง ๗-๑๕ เมตร

ลำต้น เปลามี กิ่งเรียวกเล็ก ๆ ตอนปลายๆลำ ส่วนมากจะโตมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒-๖ เซนติเมตร ค่อนข้างเรียบ มีวงใต้ข้อ สีขาว ธรรมชาติกาบจะหุ้มลำอยู่นาน ลำมีสีเขียวอมเทา ปล้องจะยาว ๑๕-๓๐ เซนติเมตร ลำไผ่รวกแก่มีเนื้อหนา เปล่า ตรง

กาบหุ้มลำ ยาว ๒๒-๒๘ เซนติเมตร กว้าง ๑๑-๒๐ เซนติเมตร สีมักจะเป็นสีฟางอ่อน ด้านหลังจะปกคลุมด้วย ขนอ่อนสีขาว มีร่องเป็นแนวเล็กๆ สอบน้อยๆขึ้นไปหาปลาย ซึ่งเป็นรูปที่ตัดเป็นลูกคลื่น ครีบกาบมีรูปสามเหลี่ยม ซึ่งอาจจะเห็นได้ไม่ชัดเพราะมีขนาดเล็กมากกระจกกาบมีเล็กน้อย และหยักไม่สม่ำเสมอ มีขนละเอียดเล็กน้อย ใบยอด กาบยาว ๑๐-๑๒ เซนติเมตร เป็นรูปสามเหลี่ยมมุมแหลมยาวและแคบขอบงอโค้งเข้า

ใบ รูปใบจะเป็นรูปหอก ปลาย ใบเรียวกแหลม โคนใบเกือบกลม ใบทั้งสองด้านไม่มีขน กว้าง ๐.๖-๑.๒ เซนติเมตร เส้นลายใบมีข้างละ ๓-๕ เส้น ขอบใบคายคม ก้านใบสั้น ยาวประมาณ ๒ มิลลิเมตร ครีบหรือหูใบไม่มีกระจกใบเรียวก ขอบเรียวกสั้น กาบหุ้มใบข้างนอกมีขนอ่อนสีขาวปกคลุม ปลายตัดหรือป้าน ไม่มีขน แต่พองโตกว่าส่วนอื่นบ้าง ใบอ่อน สีเขียวอ่อน ใบแก่สีเหลืองก่อนร่วง

เหง้า เป็นเหง้าโค้งงอ กอต้นตั้งลำตรง เนื้อแน่นมาก มีรอยยับย่น คล้ายปุ่มตา

การใช้ประโยชน์

ด้านสมุนไพร ส่วนที่ใช้เป็นสมุนไพรมีสรรพคุณ คือ ราก ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ แก้หนองใน ขับโลหิตระดู แก้มุตกิตระดูขาว แก้ไขกาฬ แก้ไขกาฬมูต แก้กระหายน้ำ แก้เบาแดง บำรุงเสมหะและโลหิต ชำระ เสมหะและโลหิต ประสะโลหิต แก้ไข้พิษ ขุยไผ่ แก้ทางปัสสาวะ แก้เสมหะ แก้บิด แก้โรคตาแดง แก้หืดไอ แก้ไข้ ใบ ขับฟอกล้างโลหิตระดูที่เสีย ประสะโลหิต ล้างทางปัสสาวะ ผล แก้โรคตา แก้หืด ไอ แก้ไขอันผอมเหลือง แก้ฟกบวม แก้ไข้ หน่อไม้ แก้หัวริดสีดวงทวารหนัก บำรุงร่างกาย ตา แก้สตรีตกเลือดไม่หยุด ขับปัสสาวะ ดูดลมใน กระเพาะอาหาร แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ฝี แก้กาฬเลือด หนาม แก้พิษต่างๆ แก้ไข้ แก้ไข้พิษ แก้ไข้กาฬ

ด้านเป็นพืชอาหาร ส่วนที่ใช้เป็นอาหาร คือ หน่อ รับประทานได้ ต้มใส่ใบย่านางด้วยจะทำให้หน่อไม้ไม่ ฝวกรมีรสชาติดีขึ้น ต้มอัดใส่ปีบสามารถเก็บเอาไว้นอกฤดูกาล เรียกว่า “หน่อไม้ปีบ” หน่อไม้ควรต้มน้ำ อย่าง น้อย ๒-๓ ครั้ง จะลดความขมออกไปได้มาก ด้านอุปโภค และเครื่องตกแต่ง คือ ทำรั้ว ทำคั้นเบ็ด ทำเครื่องจัก สาน เครื่องมือกสิกรรมบางอย่าง ใช้ก่อสร้างเป็นส่วนต่าง ๆ ในชนบทใช้ทำเป็นไม้อัด เครื่องตกแต่งบ้าน ประโยชน์อีกประการหนึ่ง คือ การปลูกเป็นแนวกันลม เป็นไม้ค้ำยันพืชกสิกรรมต่าง ๆ การขยายพันธุ์ของไผ่ รวกทำได้ง่ายมีความทนทานต่อความ แห้งแล้ง และดินที่มีความเค็มทำให้มีการปลูกได้เกือบทั่วประเทศ

๒. ไผ่รวกดำ (หนือ) ไผ่รวกใหญ่ (Thyrsostachys oliveri Gamble) พบมากทางภาคเหนือ และ ป่าผสมผลัดใบ ลำต้นมีสีเขียว ผิวเป็นมันเรียบ ปล้องมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕-๘ เซนติเมตร ยาว ๒๓-๓๐ เซนติเมตร ลำสูง ๑๐-๑๕ เมตร ไผ่รวกดำมีลักษณะคล้ายไผ่รวกมาก ต่างกันที่ขนาดลำและความยาวปล้อง ซึ่งโตและยาวกว่าไผ่รวก แต่เนื้อบางกว่า นอกจากนั้น ไผ่รวกดำจะมีลำต้นที่ตรงและมีกาบหุ้มติดอยู่ตั้งแต่โคน ถึงปลาย การแตกกิ่งตามธรรมชาติมักจะแตกบริเวณ ยอดของลำ ลำขึ้นตรงเป็นกอแน่นทำให้ดูสวยงาม มีการขยายพันธุ์โดยการแยกเหง้า ซึ่งให้ผลดีแต่ผลิตลำได้ในปริมาณ น้อย ลำต้นไผ่รวกดำจะมีเนื้อไม้แข็งแรง ทนทาน นิยมใช้ทำโครงร่วม โครงฝัก ไม้ค้ำยัน เครื่องเรือน เครื่องจักสาน บันได สานแข่ง หน่อรับประทานได้

การปลูกไผ่รวกเพื่อผลิตลำไม้เป็นสินค้า

- ๑. การคัดเลือกพันธุ์** ไผ่รวกที่จะนำมาปลูกผลิตลำไม้ต้องมีลักษณะที่ตลาดต้องการ คือ ลำต้นตรง เนื้อไม้ หนา พอสสมควร ปล้องไม่ยาวมากเกินไป การเจริญเติบโตดี เหง้าไผ่ที่ใช้ขยายพันธุ์ได้ดีจะมีอายุระหว่าง ๑-๒ ปี
- ๒. การเตรียมพื้นที่ปลูก** ควรมีการปรับพื้นที่ปลูกให้เตียน เพื่อความสะดวกในการดูแลรักษาและการจัดการ แปลง ปลูกได้โดยใช้ระยะปลูก ๓x๓ เมตร ๓x๔ เมตร หรือ ๔x๔ เมตร ซึ่งปลูกไผ่ได้ ๑๐๐-๑๗๗ กอต่อไร่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ รวมถึงเหตุผลในด้านการจัดการแปลงและการกำหนด ขนาดผลผลิตลำไม้
- ๓. การเตรียมหลุมปลูก** ขุดหลุมปลูกขนาดกว้าง ๓๐ เซนติเมตร ยาว ๓๐ เซนติเมตร และลึก ๓๐ เซนติเมตร ใช้ปุ๋ยฟอสเฟต ๓ กำมือ ผสมปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่สลายตัวแล้ว ๑ บั้งก็คลุกเคล้ากับดิน คนให้ทั่วแล้วกลบ กลับลงไปให้ระดับดิน สูงกว่าเดิมเล็กน้อยเพื่อดินที่จะยุบตัวภายหลัง

๔. การปลูก นำเหง้าไผ่รวกที่ขุดแยกมาจากกอ หรือต้นไผ่รวกที่ปลูกชำในถุงจนตั้งตัวได้ดีแล้ว มาปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ให้กิ่งพันธุ์เอียงประมาณ ๔๕ องศากับพื้นดิน พูนดินกลบโคนต้นให้แน่น ใช้ไม้ปักเป็นหลัก ค้ำยันยึดต้นพันธุ์ไม่ให้ล้มโยก แล้วใช้ฟางข้าว หรือหญ้าแห้งคลุมบริเวณโคนต้นรักษาความชื้น รดน้ำตามทันทีหลังการปลูก และ ต้องดูแลให้ดินมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ

๕. ฤดูปลูก ถ้าเป็นต้นพันธุ์ที่ปลูกชำในถุงหรือภาชนะที่ตั้งตัวได้ดีแล้วนั้น สามารถปลูกได้ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ถ้าปลูกด้วยเหง้าไผ่ที่แยกจากกอควรปลูกแปลงในช่วงที่ไผ่ยังพักตัวก่อนฤดูฝนจะมาถึง ประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน

การดูแลรักษาแปลงปลูกไผ่รวกเพื่อผลิตลำไผ่

๑. การตัดสางลำและแต่งกอ ช่วงสิ้นสุดฤดูฝนหรือประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ต้องทำการตัดสางลำไผ่ที่มีขนาดเล็ก และไม่สมบูรณ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ลำต้นอายุ ๑-๒ ปี สามารถเจริญเติบโต ได้เต็มที่การตัดสางลำต้น ต้องระมัดระวังไม่ให้ตาเหง้าของหน่อที่อยู่ข้างเคียงเสียหาย

๒. การกำจัดวัชพืช ควรทำให้ช่วงฤดูการเจริญเติบโตหรือฤดูฝน ๑ ครั้ง และช่วงก่อนสิ้นสุดฤดูฝนอีก ๑ ครั้ง โดยใช้แรงงานคนตัด หรือใช้เครื่องตัดหญ้าแบบสะพายหลัง

๓. การใส่ปุ๋ย จะทำให้ไม้ไผ่รวกให้ผลผลิตหน่อดีและช่วยให้หน่อมีการเจริญเติบโตเป็นลำที่สมบูรณ์ โดยใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักให้แก่กอไผ่ประมาณ ๑๐ - ๒๐ กิโลกรัมต่อกอ ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม

๔. การตัดลำไผ่รวกเพื่อจำหน่าย จะมีการตัดลำไผ่ไผ่ได้ประมาณครบรอบปีที่ ๕ หลังการปลูก โดยใช้ขวานหรือเลียมกระทุ้ง (เลียมตัดลำไผ่) ตัดไม้ไผ่รวกที่มีอายุ ๒-๓ ปี ออกจำหน่ายในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม และจะไม่มี การตัดลำไผ่เมื่อไผ่เริ่มออกหน่อในฤดูต่อไป

คณะผู้จัดทำ

๑. นายมีชัย	ประชากุล	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ
๒. นายณรงค์	โต๊ะหะ	นักวิชาการเผยแพร่
๓. นายมารุต	ผาสุขกิจ	นักวิชาการเผยแพร่
๔. นายธัญญะ	อำพรพงษ์	เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม
๕. นางฉันทน์ชนก	รักษาสัตย์	เจ้าพนักงานการเกษตร
๖. นายวีระศักดิ์	ตาสะหาก	เจ้าหน้าที่ธุรการ (ม.๓)
๗. นายพิชชากร	พางาม	เจ้าหน้าที่การเกษตร
๘. นายจिरพงษ์	คำยี่	ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่การเกษตร
๙. นายถนอม	กองเนียม	คนงานเพาะชำ

